

PRIDELOVANJE MEDOVITIH RASTLIN – AJDA, SONČNICE IN FACELIJA

Čebele so pomembni oprasovalci kmetijskih rastlin in prav je da jih kmetovalci s svojim ravnanjem vedno varujejo tako kot tudi okolje, tla in vode. Smernice dobre prakse pri gnojenju in varstvu rastlin posebej omenjajo tudi varstvo čebel. Kmetovalci tudi s setvijo medovitih rastlin pomagajo pri paši čebel in si hkrati s tem omogočijo večji pridelek bolj oprasenih kultur. Med medovite poljščine sodijo tudi ajda, sončnice in facelija, katerih setev spodbuja tudi država na kmetijah, ki so vključena v kmetijsko okoljska in podnebna (KOPOP) plačila. Na kmetijah z manj njivami, lahko medovite rastline kmetje in vrtničarji vključijo v kolobar kot glavni ali pa naknadni dosevek.

Pridelovanje ajde

Ajda ne spada med žita, čeprav jo gojimo in uporabljamo kot žitarico. Ima kratko rastno dobo od 70 do 90 dni in je zato primerna za setev kot naknadni ali strniščni posevek po zgodnjem krompirju in ječmenu, lahko pa jo sejemo že maja kot glavni posevek, kar bi posebej priporočili povsod, kjer so tla plitvejša in so poletne suše pogoste. Ajda sejana spomladi zraste višje kot sejana kasneje kot strniščni dosevek. Najugodnejša toplota za rast ajde je od 13 do 26 °C. Pri temperaturi nad 30 °C se rast ajde upočasni in nastavlja manj cvetnih nastavkov. Pomanjkanje vlage v času cvetenja, oploditve in nalivanja zrnja zmanjša število oplojenih cvetov in zrna se slabše polnijo.

Ajda je za tla razmeroma zahtevna in ne mara pretežkih nestrukturnih tal. Ajda je občutljiva za herbicide in tudi na ostanke herbicidov, zato jo priporočamo sejati na nezapleveljene njive.

Ajda za hranila ni zahtevna. Pri gnojenju z dušikom je potrebno biti pazljiv, ker ta podaljša čas rasti do cvetenja. S hlevskim gnojem gnojimo le predposevke, pred setvijo pa gnojimo le z mineralnimi gnojili. Ajda za rast rabi 40 – 70 kg/ha dušika, 40 – 80 kg/ha fosforja in 40 – 60 kg/ha kalija. Na boljše založenih tleh gnojenje ni potrebno ali pa gnojimo malo.

Ajdo sejemo lahko z žitno sejalnico v vrste, lahko pa tudi napočez s trosilnikom za mineralna gnojila ali ročno. V sušnejših razmerah se priporoča valjanje takoj po setvi. Sejemo 400 kaljivih zrn na m², to je 60 – 90 kg semena /ha. Medovite sorte ajde so Bamby, Čebelica in Črna gorenjska.

Ajda neenakomerno dozoreva, zato je najprimernejši čas za žetev, ko dobi 2/3 zrnja sivo barvo oz. potemni. Ker se zrnje precej osipa, so za žetev primernejši kombajni s podaljšano mizo.

Pridelovanje facelije

Je enoletnica s šopastim koreninskim sistemom in ni metuljnica kot mnogi zmotno mislijo. Njeno tanko steblo je krhko in dlakavo. Če ima rastlina dovolj prostora, se močno razveja. Zraste do višine 70 cm. Bolje uspeva na rodovitnih tleh in sončnih legah.

Ima hitro začetno rast, hitro prekrije tla in zavre rast plevelov. Na boleznih in škodljivcih ni občutljiva, zato je primerna za zeleno gnojenje tako na njivskih površinah, kakor tudi v sadovnjakih in vinogradih za začasno ozelenitev medvrstnega prostora, saj prepreči rast in

razvoj plevelov ter prepreči odnašanje tal z vetrom in vodo. Facelija ne prenaša nizkih temperatur, zato se spomladi ne pojavlja kot nadležen plevel.

Facelija je tudi odlična medonosna vrsta. Prvi cvetovi se pojavljajo že po šestih tednih. Poleg akacije in lipe je facelija ena najbolj medovitih rastlin, saj se cvetovi odpirajo postopoma in čebelja paša na faceliji traja približno en mesec.

Za setev facelije potrebujemo 12 - 16 kg semena/ha. Sejemo jo lahko s sejalnico ali ročno. Pri ročni setvi je priporočljivo seme plitvo zadelati v zemljo. Sejemo od junija do sredine avgusta na globino 2 cm ter na medvrstno razdaljo 15 - 20 cm. Če je posejana na sončni legi daje, v ugodnih vremenskih razmerah pri 20°C do 30°C, brezvetrju in 60 do 80 % zračni vlagi, pridelek medu približno 1000 kg/ha.

Pridelovanje sončnic

Sončnica ima veliko zvrsti, večina je okrasnih, največ pa se jo v svetu prideluje za iztiskanje olja. Seme sončnice vsebuje od 25 do 53 % kakovostnega olja, po iztiskanju olja pa ostane beljakovinska pogača, ki se uporabi v krmilih za živali. Sončnice lahko tudi siliramo v času cvetenja ali v pozni mlečni zrelosti običajno skupaj s koruzo. Sončnični veliki zlato do rdečerumeni cvetovi so izredno privlačni za čebele in predstavljajo pomemben vir čebelje paše. Sončnica ima dobro razvit in globok koreninski sistem, zato je tudi dobro odporna na sušo.

Za uspešno kalitev sončnica potrebuje tla ogreta vsaj na 8°C. Pri nas jo običajno sejemo od sredine aprila do sredine maja, primerne zgodnje sorte pa lahko tudi po ječmenu do konca junija kot strniščni posevek (Vipavska dolina, Slovenska Istra). Rastna doba sončnic je 70 do 150 dni. Za svoj rast potrebuje veliko vode, še posebej v času vznika in rasti stebela. Med cvetenjem in zorenjem je ugodno bolj suho vreme.

Za sončnico izberemo njive s sončno lego, kjer so tla globoka dobro založena s hranili in rahla. Izogibati se moramo težkim in zakisanim tлом.

Sončnice lahko na isto njivo sejmo šele vsako četrto leto. Ob osnovni obdelavi lahko zaorjemo hlevski gnoj (20-30t/ha). Potrebe sončnic po hranilih so razmeroma velike. Pridelek 3 t semen skupaj z rastlino odvzame iz tal 150 kg N, 60-80 kg P₂O₅ in 300 kg K₂O. Poleg hlevskega gnoja, gnojimo še z mineralnimi gnojili pred brananjem.

Setev sončnic opravimo od sredine aprila do sredine maja ali čim prej po spravi žit ali zgodnjega krompirja. Seme posejemo 2 do 5 centimetrov globoko. Razdalja med vrstami naj bo 50 do 70 cm, v vrsti pa 30 do 40 cm. Setev izvedemo s pnevmatskimi sejalnicami za koruzo. Količina porabljenega semena je 5 do 10 kg/ha. Posevek sončnic po potrebi tudi dognojimo z dušikom, ko ima 3 – 4 pare listov. Pregost posevek po potrebi razredčimo. Sončnico običajno dva- do trikrat okopljemo.

Pri izbiri sort oz. hibridov lahko izbiramo med sončnicami za olje, krmnimi sortami za siliranje in med številnim okrasnimi sončnicami, ki so privlačna čebelja paša.

Z žetvijo pričnemo, ko se začnejo jezičasti cvetovi sušiti, semenske luščine se obarvajo in glave porjavijo, kar je običajno koncem avgusta ali v septembru.

Na manjših površinah spravo pridelka izvedemo ročno tako, da glave sončnic porežemo. Pridelek semena sončnic je 2 do 4 t/ha, iz te količine stisnemo 1000 do 2000 l olja. Da se sončnično seme ne pokvari, ga je potrebno posušiti na 8 % vlažnost.

Pripravila:

KGZS, Kmetijsko gozdarski zavod Nova Gorica

Oddelek za kmetijsko svetovanje

Anka Poženel, univ. dipl. inž. agr.